

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rikoslain 37 luvun 12 §:n muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan, että rikoslain rahan määritelmä laajennetaan koskemaan seteliä ja metallirahaa, jota ei ole vielä laskettu liikkeelle. Muutoksella halutaan erityisesti varmistaa, että 1 päivänä tammikuuta 2002 käyttöön otettavilla euroseteleillä ja -metallirahoilla on rikosoikeudellinen suoja väärentämistä vastaan jo ennen kuin niillä on laillisen maksuvälineen asema. Esityksen taustal-

la on Euroopan unionin neuvoston antama päätöslauselma rahanväärennyksen estämiseksi annettavan rikosoikeudellisen suojan vahvistamisesta euron käyttöönoton yhteydessä.

Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen, kun se on hyväksytty ja vahvistettu.

YLEISPERUSTELUT

1. Johdanto

Esityksen taustalla on Euroopan unionin neuvoston 28 päivänä toukokuuta 1999 antama päätöslauselma rahanväärennyksen estämiseksi annettavan rikosoikeudellisen suojan vahvistamisesta euron käyttöönoton yhteydessä (EYVL N:o C 171, 18.6.1999). Päätöslauselmassa neuvosto kehottaa jäsenvaltioita kiireellisesti varmistamaan, että ennen 1 päivää tammikuuta 2002 tehdyt, tulevia euroseteleitä ja -metallirahoja koskevat, väärän rahan valmistamisen vastustamiseksi tehdyn yleissopimuksen (SopS 47/1936; vuoden 1929 yleissopimus) 3 artiklassa tarkoitetut teot ovat rangaistavia. Oikeudelliselta luonteeltaan päätöslauselma on suositus. Euroopan unionin neuvosto on ryhtynyt valmistelemaan päätöslauselman pohjalta sitovaa oikeudellista asiakirjaa, joka valmistuttuaan velvoittaa jäsenvaltioita ryhtymään tarvittaviin toimenpiteisiin.

Euroseteleiden ja -metallirahojen mahdollinen väärentämisriski on tuotu esille muissakin Euroopan unionin toimielimissä. Komissio on antanut 23 päivänä heinäkuuta 1998 neuvostolle, Euroopan parlamentille ja Euroopan keskuspankille tiedonannon, jonka

johdosta Euroopan parlamentti on antanut päätöslauselman euron käyttöönottoon liittyvästä väärennysriskistä (EYVL N:o C 379, 7.12.1998). Euroopan keskuspankin 7 päivänä heinäkuuta 1998 antamassa suosituksessa toimenpiteistä euroseteleiden ja -metallirahojen oikeudellisen aseman turvaamiseksi (EKP/1998/7; EYVL N:o C 11, 15.1.1999) myös korostetaan näiden rahojen suurta väärentämisriskiä erityisesti siirtymäaikana.

Rikoslain (39/1889) 37 luvun rahanväärennyssäännökset soveltuvat määritelmän mukaan vain virallisesti käypään rahaan kohdistuviin tekoihin. Väärän rahan valmistaminen ei ole rangaistavaa rahanväärennyksenä ennen kuin kyseinen raha on laskettu liikkeelle. Tämä koskee myös väärin euroseteleiden ja -metallirahojen valmistamista ennen niiden liikkeelle laskemista 1 päivänä tammikuuta 2002. Myöskään väärennysriksen tunnusmerkistön ei voi tulkita varmasti kattavan tällaista ei-käypää rahaa, koska rahalla ei välttämättä ole tunnusmerkistön edellyttämää oikeudellista todistusarvoa ennen liikkeellelaskuajankohtaa. Nykyisiä väärennyks- ja rahanväärennyssäännöksiä laadittaessa ei kiinnitetty huomiota vielä käyttöön ottamattoman rahan asemaan.

Uudenmallinen raha on erityisen altis väärentämislle juuri siirtymäaikana, jolloin sen ulkoasu ei ole vielä yleisesti tunnettu. Tulevan euromääräisen rahan maantieteellisesti laaja käyttöalue ja rahan maailmanlaajuinen merkitys lisäävät entisestään sen väärentämiskäyttöä. Ehdotuksella halutaan rikoslain 37 luvun rahanväärennysrikosten soveltamisalan mukaisesti kattaa kaikki sekä Suomessa että muissa maissa tulevaisuudessa käyttöön otettavat uudenmalliset rahat. Esitykseen ei sisälly oikeusvertailua.

2. Nykytila

2.1. Lainsäädäntö

2.1.1. Rahanväärennysrikos

Rahanväärennyksestä ja siihen liittyvistä rikoksista on säädetty rikoslain 37 luvun 1—7 §:ssä. Rikoslain 37 luvun 1 §:n mukaan joka valmistaa vääriä rahaa tai väärentää rahaa saattaakseen sen käypänä liikkeeseen taikka tässä tarkoituksessa tuo maahan, hankkii, vastaanottaa tai toiselle luovuttaa vääriksi tai väärennetyksi tietämänsä rahan, on tuomittava rahanväärennyksestä vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi. Luvun 2 §:ssä säädetään törkeästä ja 3 §:ssä lievistä tekemuodosta. Rahanväärennyksen valmistelusta säädetään 4 §:ssä, 5 §:ssä väärän rahan käytöstä, 6 §:ssä väärän rahan hallussapidosta ja 7 §:ssä rahajäljitelmän levityksestä. Rikoslain 37 luvun 12 §:n 1 kohdassa on määritelty, että rahalla tarkoitetaan luvussa seteleitä ja metallirahoja, jotka Suomessa tai muussa maassa ovat virallisesti käyviä maksuvälineitä.

Rikoslain kokonaisuudistuksen ensimmäistä vaihetta koskevan hallituksen esityksen mukaan rahalle on rikoslain 37 luvun 12 §:ssä tarkoitettu antaa sama merkitys kuin vuoden 1929 yleissopimuksessa (HE 66/1988 vp). Yleissopimuksen 2 artiklan mukaan rahalla tarkoitetaan paperirahaa, siihen luettuna pankkisetelit, ja metallirahaa, joka on laillisesti laskettu liikkeelle. Hallituksen esityksessä rahan määritelmän osalta viitataan rahalakiin ja mitä siinä on säädetty rahoista, jotka ovat Suomessa käyviä maksuvälineitä.

Rahalaki (358/1993) on kumottu lailla rahalain kumoamisesta (215/1998), jonka 2 §:n mukaan laki tulee voimaan, kun Suo-

mi Euroopan yhteisön perustamissopimuksen 109 l artiklan mukaisesti osallistuu yhtenäisvaluutan alueeseen. Tämä ajankohta oli 1 päivä tammikuuta 1999, jolloin alkoi talous- ja rahaliiton kolmas vaihe ja otettiin käyttöön yhteinen valuutta euro. Rahalain kumoamislain mukaan tiettyjä siinä lueltuja rahalain säännöksiä sovelletaan kuitenkin erikseen mainittuun määräaikaan tai siihen asti, kunnes rahalain nojalla liikkeelle lasketut rahat lakkaavat olemasta laillisia maksuvälineitä. Rikoslain 37 luvun 12 §:n määritelmän kannalta merkitykselliset säännökset laillisen maksuvälineen käsitteestä (2 §) ja rahan liikkeelle laskemisesta (9 §) on kuitenkin kumottu. Käypä maksuväline on 1 päivästä tammikuuta 1999 lukien määritelty neuvoston asetuksessa euron käyttöönotosta.

2.1.2. Neuvoston asetus euron käyttöönotosta

Eurovaluutan käyttöön ottamisen yhteydessä rahaa koskeva toimivalta siirtyi yhteisölle. Neuvoston 3 päivänä toukokuuta 1998 annetussa asetuksessa (EY) N:o 974/98 euron käyttöönotosta säädetään laillisesta maksuvälineestä yhtenäisvaluutan alueeseen osallistuvissa jäsenvaltioissa. Asetuksen 2 artiklan mukaan osallistuvien jäsenvaltioiden valuutta on euro 1 päivästä tammikuuta 1999 alkaen. Siirtymäkauden aikana 1.1.1999—31.12.2001 sovelletaan asetuksen III osan siirtymäsäännöksiä eli 6—9 artiklaa. Asetuksen 9 artiklan mukaan kansallisen valuuttayksikön määräiset setelit ja metallirahat säilyttävät asemansa laillisena maksuvälineenä tämän asetuksen voimaantulopäivää edeltävänä päivänä voimassa olevien alueellisten rajojensa sisällä.

Asetuksen 10 artiklan mukaan Euroopan keskuspankki ja osallistuvien jäsenvaltioiden keskuspankit laskevat liikkeeseen euromääräiset setelit 1 päivästä tammikuuta 2002 lukien. Rajoittamatta 15 artiklan säännösten soveltamista ainoastaan näillä euromääräisillä seteleillä on laillisen maksuvälineen asema kaikissa osallistuvissa jäsenvaltioissa. Vastaava säännös koskien euro- ja senttimääräisiä kolikoita on asetuksen 11 artiklassa. Asetuksen 15 artiklan mukaan kansallisen valuuttayksikön määräiset rahat ovat laillisia maksuvälineitä kansallisten alueellisten rajojensa sisällä enintään kuuden kuukauden ajan siirtymäkauden päättymisestä, eli enintään 30 päivään kesäkuuta 2002 asti.

2.1.3. Väärennysrikos

Rikoslain 33 luvussa on yleisiä väärennysrikoksia koskevat säännökset. Luvun 1 §:n mukaan joka valmistaa väärän asiakirjan tai muun todistuskappaleen tai väärentää sellaisen käytettäväksi harhauttavana todisteena taikka käyttää vääriä tai väärennettyä todistuskappaletta tällaisena todisteena, on tuomittava väärennyksestä sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Luvun 6 §:n mukaan todistuskappaleena pidetään asiakirjaa ja sen näköisjäljennöstä, merkkiä, leimaa, rekisterikilpeä, ääni- ja kuvataallennetta, piirturin, laskimen tai muun vastaavan teknisen laitteen tuottamaa tallennetta sekä automaattiseen tietojenkäsittelyyn soveltuva tallennetta, jos sitä käytetään tai voidaan käyttää oikeudellisesti merkityksellisenä todisteena oikeuksista, velvoitteista tai tosiasioista. Todistuskappale on 6 §:n 2 momentin mukaan väärä, jos se todisteena käytettäessä on omiaan antamaan erehdyttävän kuvan alkuperästään tai antajansa henkilöllisyydestä. Todistuskappale on 6 §:n 3 momentin mukaan väärennetty, jos sen sisältöä on oikeudettomasti muutettu jonkin todistelun kannalta merkityksellisen tiedon osalta.

Todistuskappaleen määritelmä on edellä mainitun hallituksen esityksen (HE 66/1988) mukaan tarkoitettu tyhjentäväksi. Todistuskappaleella tarkoitetaan esinettä, jota sille talletetun tai siitä muutoin ilmenevän tiedon takia käytetään tai voidaan käyttää oikeudellisesti merkityksellisenä todisteena. Todistuskappaleen määritelmän mukaan useimmat rikoslain 37 luvussa tarkoitettut maksuvälineet voivat olla määritelmässä tarkoitettuja todistuskappaleita. Lakivaliokunnan mietinnön mukaan (LaVM 6/1990) rahaa ei kuitenkaan voida pitää tällaisena todistuskappaleena, koska rahaan soveltuvat 37 luvun rahanväärennystä koskevat säännökset. Rajaus koskee vain käypää rahaa, koska rahanväärennysrikos soveltuu vain siihen. Sellaista rahaa, jonka liikkeelle laskemisesta on päätetty mutta jota ei ole vielä laskettu liikkeelle, ei ole aikaisemmissa perusteluissa otettu huomioon. Väärennyssäännösten soveltaminen tällaiseen rahaan on jossain määrin epäselvää. Vaikka mahdollisessa oikeudenkäynnissä päädyttäisiinkin siihen, että tulevat eurorahat voisivat olla väärennysrikoksen kohteena, sovellettavat rangaistusasteikot olisivat tällöin olennaisesti lievemmat kuin rahanväärennyksestä säädetty.

Rahanväärennystä koskevat säännökset eivät sovellu myöskään aikaisemmin käypiin mutta sittemmin käytöstä poistettuihin rahoihin. Rahalain kumoamislain 2 §:n 2 momentin 7 kohdan mukaan rahalain 14 §:n 2 momenttia sovelletaan setelien osalta kymmenen vuoden ajan siitä, kun rahalain nojalla liikkeelle lasketut setelit ovat lakanneet olemasta laillisia maksuvälineitä. Rahalain 14 §:n 2 momentin mukaan Suomen Pankki on velvollinen lunastamaan kymmenen vuoden kuluessa lakkautuspäätöksen jälkeen nimellisarvosta rahat, jotka eivät enää ole laillisia maksuvälineitä. Käytöstä poistettujen metallirahojen osalta vastaava säännös on metallirahasta annetun lain (216/1998) 5 §:ssä. Käytöstä poistettuihin seteli- ja metallirahoihin kohdistuvaan väärentämiseen sovelletaan käytöstä poistamisen jälkeen väärennystä koskevia säännöksiä, koska niillä selvästi on rikoslain 33 luvun 6 §:n mukainen oikeudellinen todistusarvo niin kauan, kun velvollisuus niiden lunastamiseen on olemassa.

Sellaisella rahalla, jota ei vielä ole laskettu liikkeelle, ei välttämättä ole oikeudellista todistusarvoa ennen liikkeellelaskuajankohtaa. Todistuskappaleen määritelmään kuuluu 33 luvun 6 §:n mukaan oleellisena osana todistuskappaleen käyttö oikeudellisesti merkityksellisenä todisteena. Väärän eurosetelin tai metallirahan osalta voidaan todeta, että niitä varmuudella voidaan käyttää oikeudellisesti merkityksellisenä todisteena vasta 1 päivänä tammikuuta 2002, jolloin eurosetelit ja -metallirahat neuvoston asetuksen mukaisesti ovat laillisia maksuvälineitä. Tämän ajankohdan jälkeen tapahtuvaan väärentämiseen tai väriiden kappaleiden valmistamiseen sovelletaan kuitenkin rikoslain 37 luvun rahanväärennystä eikä 33 luvun väärennystä koskevia säännöksiä. Nämä seikat tukevat käsitystä, ettei väärennyssäännöksen soveltaminen ole selvää. Koska kysymys on vakavasta rikoksesta, jonka torjumiseen on Euroopan unionin tasolla kiinnitetty erityistä huomiota, on tarpeen varmistaa, että teko on yhtenäisesti rangaistava riippumatta tekohetkestä.

2.2. Neuvoston päätöslauselma rahanväärennyksen estämiseksi

Euroopan unionin neuvosto on antanut 28 päivänä toukokuuta 1999 edellä mainitun päätöslauselman rahanväärennyksen estämiseksi annettavan rikosoikeudellisen suojan

vahvistamisesta euron käyttöönoton yhteydessä. Päätöslauselman mukaan neuvosto katsoo, että väärän rahan valmistamisen vastustamiseksi vuonna 1929 tehdyn yleissopimuksen pohjalta on laadittava velvoittava unionin oikeudellinen väline. Tarkoituksena on täydentää yleissopimusta tarpeellisilta osin.

Päätöslauselman laatimisen yhteydessä kävi ilmi, että eräissä jäsenvaltioissa on aukkoja rikosoikeudellisessa suojassa sellaisen rahan suhteen, jota ei ole laskettu liikkeelle. Tämän vuoksi neuvosto kehottaa kiireellisenä toimenpiteenä päätöslauselman D. kohdassa jäsenvaltioita varmistamaan sen, että ennen 1 päivää tammikuuta 2002 tehdyt tulevia euroseteleitä ja metallirahoja koskevat vuoden 1929 yleissopimuksen 3 artiklassa tarkoitetut teot ovat asianmukaisin rikosoikeudellisin seuraamuksin rangaistavia.

3. Esityksen tavoitteet ja ehdotus

Esityksen tavoitteena on, että rikoslain 37 luvun rahanväärennystä koskevat säännökset soveltuvat myös silloin, kun rikoksen kohteena on seteli tai metalliraha, jonka liik-

keelle laskusta ja ulkomuodosta on jo päätetty mutta jota ei ole vielä laskettu liikkeelle. Teot on tarpeen kriminalisoida 37 luvun mukaisena maksuvälinerikoksena eikä 33 luvun mukaisena väärennysrikoksena, koska ne kohdistuvat tulevaan käypään maksuvälineeseen. Viralliseen rahaan kohdistuvasta väärennysrikoksesta on katsottu tarpeen säätää ankarampi rangaistus kuin muista väärennysrikoksista.

Ehdotuksen mukaan rikoslain 37 luvun 12 §:ään lisättäisiin uusi 3 momentti, jonka mukaan rahalla tarkoitetaan 1 momentin 1 kohdassa mainitun virallisesti käyvän maksuvälineen lisäksi seteleitä ja metallirahoja, joita ei ole laskettu liikkeelle.

4. Esityksen vaikutukset

Esityksellä ei ole merkittäviä taloudellisia tai organisatorisia vaikutuksia.

5. Esityksen valmistelu

Esitys on valmisteltu oikeusministeriössä virkatyönä. Esityksestä on kuultu Suomen Pankkia.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotuksen perustelut

37 luvun 12 §. *Määritelmät.* Uudessa 3 momentissa laajennettaisiin 1 momentin 1 kohdan mukaista rahan määritelmää. Maksuvälinerikoksia koskevat 37 luvun säännökset tulisivat sovellettaviksi myös sellaista rahaa koskevaan rikokseen, jonka liikkeelle laske- misesta on päätetty mutta joka ei vielä ole virallisesti käypä maksuväline. Käytännössä tällainen tilanne voi olla käsillä silloin, kun seteleiden tai metallirahojen ulkoasua muutetaan tai, kuten eurorahan osalta, otetaan käyttöön kokonaan uusi raha. Tällaista rahaa voidaan valmistaa laittomasti heti, kun päätös rahan ulkoasusta ja käyttöönotosta on tehty, ja ehdotetun lainmuutoksen voimaantulon jälkeen teko olisi rangaistava rahanväärennyksenä. Vaikka väärentämisellä tarkoitetaan tämän luvun 1 §:n perustelujen mukaan erehdyttämistarkoituksessa tehtyä

muutosta käypään rahaan, voisi liikkeelle laskemattoman rahan väärentäminen tulla kysymykseen heti, kun uudenmallista rahaa on alettu valmistaa. Kysymykseen voisi tulla myös 4 §:n mukainen rahanväärennyksen valmistelu, 5 §:n mukainen väärän rahan käyttö tai 6 §:n mukainen väärän rahan hallussapito.

Laajennus koskisi 1 kohdan määritelmän mukaisesti myös muualla kuin Suomessa käytössä olevaa tai käyttöön tulevaa rahaa.

2. Voimaantulo

Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen kun se on hyväksytty ja vahvistettu.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki**rikoslain 37 luvun 12 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun rikoslain (39/1889) 37 luvun 12 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 602/1997, uusi 3 momentti seuraavasti:

12 §

Määritelmät

velletaan seteleihin ja metallirahoihin myös ennen niiden liikkeelle laskua.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta .-----
Mitä tässä luvussa säädetään rahasta, so------
Helsingissä 26 päivänä marraskuuta 1999**Tasavallan Presidentti****MARTTI AHTISAARI**Oikeusministeri *Johannes Koskinen*

Laki

rikoslain 37 luvun 12 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun rikoslain (39/1889) 37 luvun 12 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 602/1997, uusi 3 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

12 §

Määritelmät

Tässä luvussa tarkoitetaan:

1) *rahalla* seteleitä ja metallirahoja, jotka Suomessa tai muussa maassa ovat virallisesti käyviä maksuvälineitä;

2) *maksuvälineellä* pankki-, maksu- tai luottokorttia, shekkiä tai muuta välinettä taikka tallennetta, jolla voidaan suorittaa maksuja, tilinostoja tai tilisiirtoja tai jonka käyttäminen on välttämätön edellytys mainittujen suoritusten tekemiseksi; sekä

3) *maksuvälinelomakkeella* painettua maksuvälineeksi täydennettävää lomaketta, jota ei pidetä yleisön vapaasti saatavissa, taikka sellaista korttia tai korttiaihiota, joka erityisesti soveltuu maksuvälineen valmistamiseen.

Mitä tässä luvussa säädetään maksuvälineestä, sovelletaan myös julkisen valvonnan alaisen luottolaitoksen talletuksesta antamaan vastakirjaan ja muuhun saamistodisteeseen.

Mitä tässä luvussa säädetään rahasta, sovelletaan seteleihin ja metallirahoihin myös ennen niiden liikkeelle laskua.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta